

DETTE SIER EVA2020

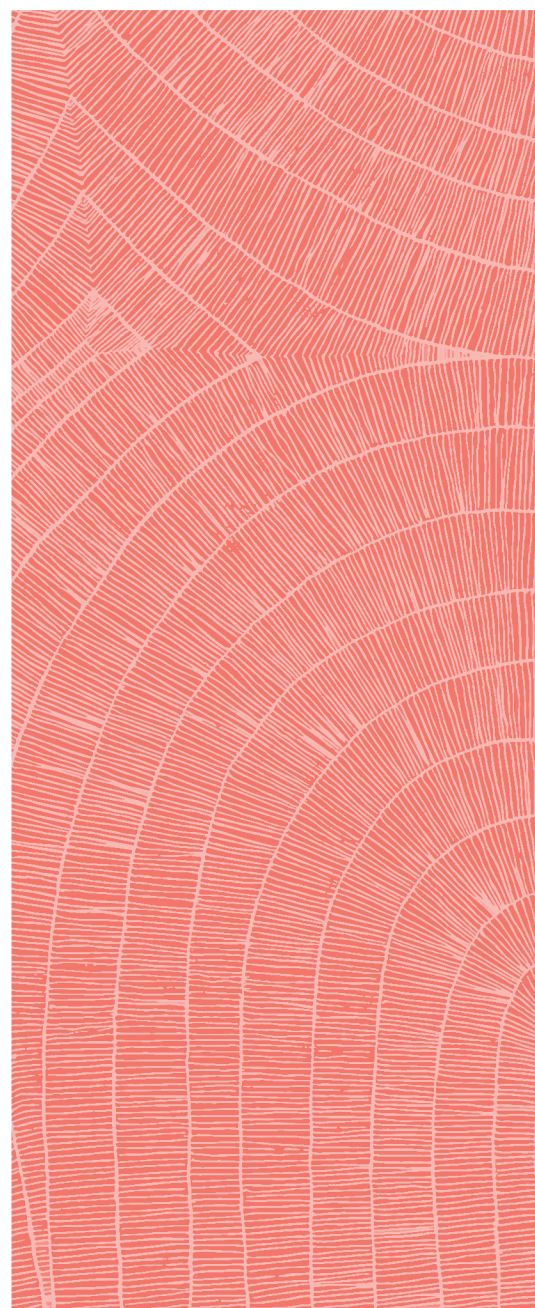

FAGFORNYELSEN I MØTE MED KLASSEROMSPRAKSISER

Læreres planlegging og gjennomføring
av undervisning om tverrfaglig tema

Anniken Furberg, Kari Anne Rødnes, Kenneth Silseth,
Hans Christian Arnseth, Ole Andreas Kvamme, Andreas Lund,
Elin Sæther, Kristin Vasbø, Sigrid Ernsten, Marthe Wiseth
Fundingsrud, Jon Hellerud Øistad og Kristin Slungård

UNIVERSITETET
I OSLO

Dette temanotatet er basert på sjette rapport i forskningsprosjektet Evaluering av fagfornyelsen: Intensjoner, prosesser og praksiser (EVA2020) finansiert av Utdanningsdirektoratet. I denne rapporten rettes søkelyset mot faglige, pedagogiske og strukturelle muligheter og utfordringer som kommer til uttrykk i læreres planlegging og gjennomføring av undervisning om de tre tverrfaglige temaene. Funnene baserer seg på analyser av klasseromsobservasjoner og lærerintervjuer fra tre omfattende casestudier på en ungdomsskole og to videregående skoler.

Prosjektet EVA2020: Fagfornyelsen i møte med klasseromspraksiser bidrar med kunnskap om skolens møte med samtidens utfordringer på ulike nivå, som klimaendringer, trusler mot demokratiet og utfordringer knyttet til psykisk helse og ensomhet i dagens samfunn. Skolen har en nøkkelrolle for samfunnsutviklingen, og for fremtidige generasjoners kunnskap, kompetanse, identitet, fellesskapsfølelse og handlekraft.

Fagfornyelsen (LK20/LK20S) løfter frem skolens nøkkelrolle i samfunnet særlig gjennom innføringen av de tre tverrfaglige temaene folkehelse og livsmestring, demokrati og medborgerskap og bærekraftig utvikling. Å forstå undervisnings- og læringspraksiser som utvikles, der elever og lærere arbeider med slike problemstillinger, er et hovedmål for prosjektet.

Det empiriske grunnlaget baserer seg på data fra seks omfattende casestudier der vi følger lærere og elever ved tre ungdomsskoler og tre videregående skoler i deres planlegging og gjennomføring av undervisningsopplegg om de tverrfaglige temaene.

Denne rapporten tar utgangspunkt i data fra de tre første casestudiene, og hovedsiktemålet er å belyse *faglige, pedagogiske og strukturelle muligheter og utfordringer som kommer til uttrykk i læreres planlegging og gjennomføring av undervisning om de tre tverrfaglige temaene.*

Datamaterialet består av totalt 107 timer transkriberte videoopptak av klasseromsinteraksjoner, situasjonsbilder, observasjonsnotater, undervisningsmaterieell og elevprodukter, samt intervjuer med rektorer, lærere og elever.

Link til nettside:

www.uv.uio.no/forskning/prosjekter/fagfornyelsen-evaluering

Dette temenotatet er basert på EVA2020 Rapport 6:

Furberg, A., Rødnes, K. A., Silseth, K., Arnseth, H. A., Kvamme, O. A., Lund, A., Sæther, E., Vasbø, K., Ernsten, S., Fundingsrud, M. W., Øistad, J. H., Slungård, K. (2023). Fagfornyelsen i møte med klasseromspraksiser: Læreres planlegging og gjennomføring av undervisning om tverrfaglige tema. Universitetet i Oslo (ISBN 978-82-93847-11-3).

SENTRALE FUNN

Lærere er positive til lærersamarbeid om de tverrfaglige temaene, og vektlegger betydningen av ressurser og forankring i profesjonsfellesskapet

Lærerne vektlegger at en tverrfaglig tilnærming til arbeid med de tre temaene oppleves som meningsfullt, og noe som danner et godt utgangspunkt for lærersamarbeid. En tverrfaglig tilnærming bidrar også til å gjøre temaene mer interessante og aktuelle for elevene.

De tverrfaglige temaene gir rom for arbeid med sentrale samfunnsutfordringer som det å utvikle en trygg identitet, å sikre fellesskap og inkludering i et flerkulturelt samfunn, vedlikeholde demokratiet og utvikle respekt på tvers av forskjeller, og å utvikle elevenes bevissthet om betydningen av bærekraftig matproduksjon og forbruk.

Lærerne reflekterer over at de i større grad kunne trukket inn kritiske perspektiver på samfunnsutfordringene, samt i større grad knyttet samfunnsutfordringene til samfunnsstrukturer som må endres politisk.

De uttrykker videre et behov for felles arbeid med sentrale tema og begreper i læreplanverket, slik som sammenhengen mellom dybdelæring og arbeid med tverrfaglige tema.

Lærerne uttrykker også at tverrfaglig arbeid kan være krevende. De peker blant annet på at det tar mye tid å planlegge felles undervisningsopplegg, at enkeltfagene ikke blir godt nok ivarettatt og at noen lærere ofte ender opp med å legge ned betydelig mer arbeid enn andre.

Lærerne vektlegger et behov for kollektivt arbeid i skolenes profesjonsfellesskap rundt planlegging og gjennomføring av undervisning om de tverrfaglige temaene - i og på tvers av fag.

Lærerne understreker viktigheten av at tverrfaglig arbeid er forankret hos ledelsen. Lærerne mener det er viktig at skoleledelsen tilrettelegger for slikt arbeid, for eksempel ved å sette av tid og ressurser til felles arbeid i profesjonsfellesskapet, lærersamarbeid og det å forplikte enkeltlærere til å delta i slikt arbeid. Samtidig understreker de betydningen av en ledelse som ivaretar og anerkjenner lærernes autonomi, pedagogiske kompetanse og medbestemmelse.

Lærere vektlegger arbeid med læringsmiljø og relasjonsbygging

Våre analyser viser at lærerne på alle skolene vektlegger arbeid med læringsmiljø i undervisning om de tverrfaglige temaene.

Lærerne støtter og legger til rette for relasjonsbygging. Dette kommer til uttrykk gjennom positiv samhandling i klasserommene, og gjennom lærernes sensitivitet overfor elevenes signaler og behov for støtte. Lærerne viser også vilje til å koble seg på og inkludere elevenes perspektiver.

Lærerne og skolene arbeider målrettet med å utvikle fellesskapsfølelse ved å involvere alle elever og lærere ved skolen og på klassenivå gjennom helklassesamtaler. Lærerne legger opp til aktiviteter som kan styrke klassefellesskapet, og legger til rette for at elevene skal samarbeide og støtte hverandre.

Tverrfaglige tema gir rom for elevmedvirkning

I LK20/LK20S får elevmedvirkning og medbestemmelse en framtrødende posisjon. Det er derfor interessant at lærerne på tvers av skolene uttrykker at tverrfaglig arbeid om tverrfaglige tema rommer muligheten til å styrke nettopp elevmedvirkning.

Våre analyser viser variasjon i forståelser av elevmedvirkning. Noen lærere legger vekt på elevmedvirkning i bred forstand slik at de for eksempel står fritt til å formulere oppgaver, fordele arbeidet og finne løsninger. Andre lærere legger opp til en smalere form for medvirkning, som at elevene skal møte åpne oppgaver som kan løses på ulike måter og at de kan forfølge egne interesser.

Balansegangen mellom lærerstyring og støtte på den ene siden, og elevenes medvirkning og selvstendighet på den andre, fremstår som en krevende utfordring.

Tverrfaglige tema gir gode muligheter for å trekke inn elevers hverdagserfaringer og livsverden i undervisningen

Tidligere forskning viser betydningen av å aktivere elevenes forkunnskaper og hverdagserfaringer som ressurser i det faglige arbeidet, men også at dette kan være utfordrende for lærere å få til i praksis. De tverrfaglige temaene som berøres i de gjennomførte undervisningsoppleggene knytter seg til samfunnsutfordringer som angår elevene på ulike måter.

Vår studie viser at elevenes hverdagserfaringer, personlige opplevelser og interesser fikk stor plass både i læringsaktiviteter og klasseromssamtaler. Flere av elevene refererte for eksempel til samtaler med foreldre og jevnaldrende utenfor skolen, og fra deres deltakelse i mediekulturer i arbeidet med aktiviteter, klasseromssamtaler og i elevproduktene.

Lærerne aktiverte i stor grad elevenes hverdagserfaringer. De fikk velge tematikker, problemstillinger og uttrykksformer som var viktige for dem. Det elevene brakte med seg inn i klasserommet fra deres livsverden ble på denne måten verdsatt av lærerne og tatt i bruk som ressurser i undervisningen.

Både gjennom tilrettelegging av undervisningsopplegg og klasseromssamtaler skapte lærerne et rom der de støttet elevenes refleksjoner over ulike dimensjoner ved livene sine utenfor skolen, noe som må kunne sies å være et viktig mål med undervisning om de tverrfaglige temaene.

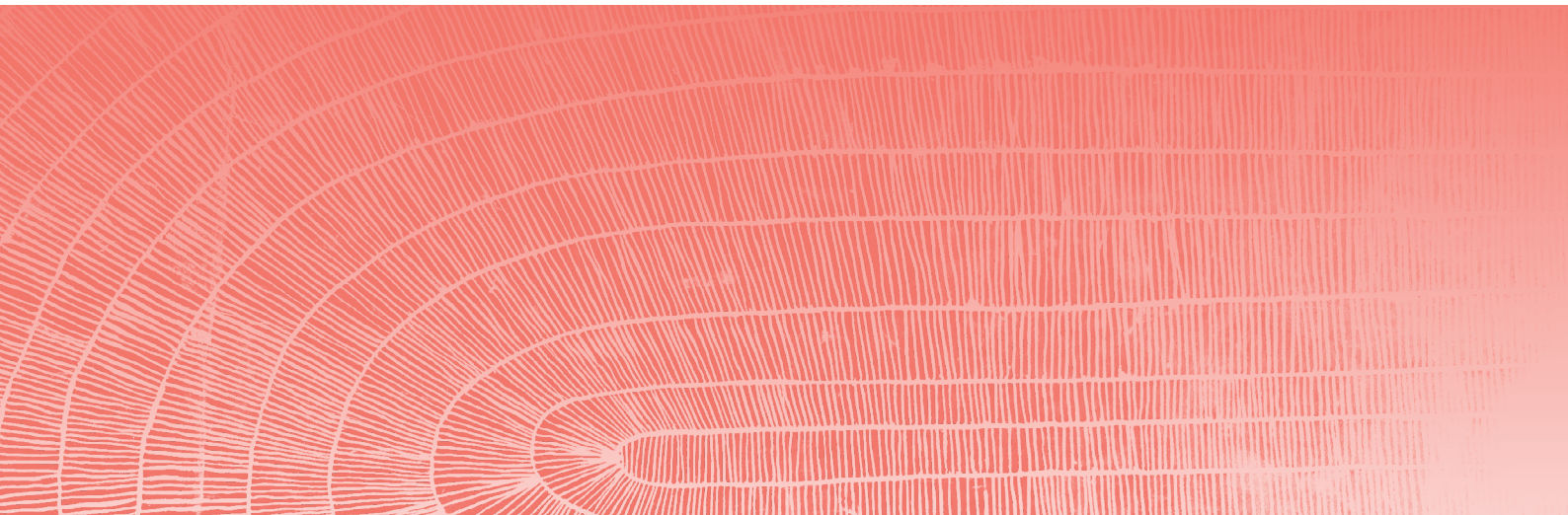
Svak kopling mellom elevers hverdagserfaringer og fagkunnskap

Samtidig med at elevenes hverdagserfaringer får plass i undervisningen, ser vi at erfaringene deres i liten grad integreres og belyses med faglig kunnskap. Vi ser også praksiser hvor elevenes hverdagserfaringer og interesser kommer til syne i elevprodukter, men at de i liten grad realiseres som ressurser i faglige samtaler rundt de tverrfaglige temaene.

Mer generelt ser vi at fagkunnskap og fagenes perspektiver i liten grad ble virksomme, spesielt på to av skolene. Videre finner vi at elevenes beskrivelser og argumenter i liten grad ble problematisert, diskutert og satt i sammenheng med faglige begreper, teorier og perspektiver.

Håndtering av samfunnsutfordringer som tas opp i de tverrfaglige temaene krever evne til å se kompleksitet og gjøre faglige, politiske og etiske vurderinger. Det at faglige ressurser i liten grad ble virksomme i samtaler mellom elever og lærere innebærer at koplingen mellom faglige ressurser, hverdagserfaringer og samfunnsutfordringer i stor grad overlates til elevene. Dette kan bidra til en betydelig variasjon i elevens faglige arbeid og forståelse.

I LK20/LK20S legges det opp til at elevene skal utvikle en forståelse av de tverrfaglige temaene i enkeltfagene, samtidig som at overordnet del vektlegger at de tverrfaglige temaene «skal bidra til at elevene oppnår forståelse og ser sammenhenger på tvers av fag». Denne spenningen i læreplanverket innebærer at lærere får liten støtte i arbeidet med å kople enkeltfag, fagkunnskap og de tverrfaglige temaene.

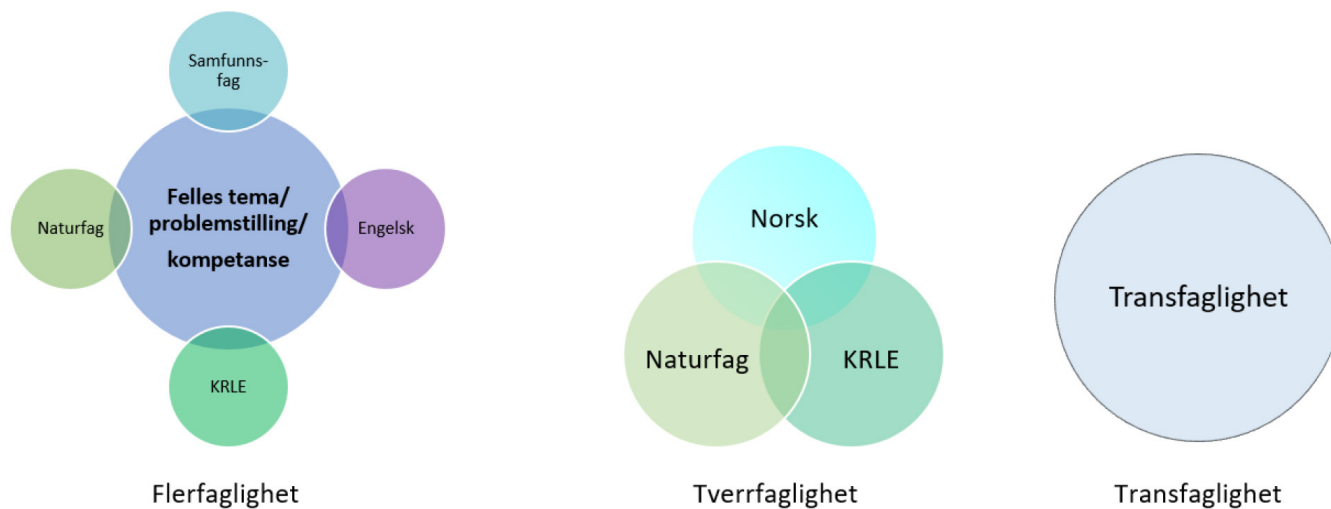
Ulike tverrfaglige tilnærminger synliggjør ulike utfordringer

I forskningen skilles det mellom ulike former for tverrfaglige tilnærminger: *Flerfaglighet* innebærer at man jobber med ulike fag mot samme problem eller tema uten at de faglige grensene krysses. *Tverrfaglighet* innebærer en viss faglig integrasjon, mens *transfaglighet* innebærer at det enkelte fag underordnes problemstillinger og arbeidsmåter som springer ut av det tverrfaglige temaet i fokus.

Vi har sett en variasjon i skolenes tverrfaglige tilnærming. Undervisningsoppleggene på to av skolene hadde en transfaglig tilnærming, mens den tredje skolen hadde en flerfaglig tilnærming. Våre analyser viser at de to skolenes *transfaglige tilnærminger* bidro til at fagenes begreper, ressurser og perspektiver i liten grad ble virksomme i undervisningen. Og motsatt, den ene skolens *flerfaglige tilnærming* med et tydeligere

skille mellom de ulike fagenes begreper, ressurser og perspektiver gjorde det faglige fokuset tydeligere, men på bekostning av en tverrfaglig tilnærming til samfunnsutfordringene.

Tidligere analyser i EVA2020 peker på en spenning i læreplanverkets beskrivelse av de tverrfaglige temaene. LK20/LK20S vektlegger at elevene skal utvikle en forståelse av de tverrfaglige temaene innenfor rammen av enkeltfagene, samtidig som det i overordnet del vektlegges at de tverrfaglige temaene «skal bidra til at elevene oppnår forståelse og ser sammenhenger på tvers av fag». Sett i lys av dette får våre analyser av klasseromspraksiser frem betydningen av at skolenes profesjonsfelleskap diskuterer ulike former for tverrfaglighet. Det er behov for å utforske hvordan enkeltfagenes perspektiver, begreper og metoder, samlet og hver for seg, kan bidra til å belyse sammensatte og komplekse samfunnsutfordringer.

Ulike former for tverrfaglig tilnærming. Modifisert versjon hentet fra Drake og Reid (2020)¹

¹ Drake, S. M. & Reid, J. L. (2020). *21st Century Competencies in Light of the History of Integrated Curriculum*. *Frontiers in Education*, 5, 122.

Betydningen av helhet og sammenheng i tverrfaglige undervisningsopplegg

Gjennom våre klasseromsobservasjoner har vi sett utfordringer knyttet til det å skape helhet og sammenheng i omfattende tverrfaglige undervisningsopplegg.

De ulike undervisningsaktivitetene på to av skolene fremstod som løselig sammenknyttet til hverandre og det faglige temaet. Dette innebærer en fare for fragmentering, både i betydningen av at det blir vanskelig for elevene å forstå hvordan de ulike delaktivitetene henger sammen i et lengre undervisningsforløp, og at det blir vanskelig for elevene å se hvordan aktivitetene knytter seg til fagkunnskap og begreper. Det betyr altså at elever i prinsippet kan ha gjennomført aktiviteter i tråd med lærerens instruks, men uten å ha fått en utvidet faglig forståelse av temaet det jobbes med.

Å skape helhet og sammenheng i omfattende tverrfaglige undervisningsopplegg henger tett sammen med lærernes strukturering av undervisningen. Det var en betydelig variasjon mellom

undervisningsoppleggene når det gjelder graden av strukturering. Et av undervisningsoppleggene var preget av høy grad av strukturering; her la lærerne føringer på temavalg, oppgaver, arbeidsformer og elevprodukter. I et av de andre undervisningsoppleggene fikk elevene stor frihet til selv å velge tema og organisere arbeidet.

Våre analyser viser både muligheter og utfordringer knyttet til høy og lav grad av strukturering. For noen elever kan lav grad oppleves som en frihet, og legge grunnlag for kreativ utforskende læring, mens for andre oppleves løsere rammer som utfordrende. En høy grad av strukturering kan gi verdifull støtte for enkeltelever, men samtidig gi mindre rom for elevers medbestemmelse og ansvar i sitt læringsarbeid.

Slik vi vurderer det, krever tverrfaglige undervisningsopplegg en høy grad av strukturering. Samtidig viser analysene betydningen av å legge til rette for elevsamarbeid og utforskende og kreative tilnærminger i arbeid med de tverrfaglige samfunnsutfordringene. I tråd med det tidligere forskning viser, ser vi at en balansert kombinasjon av lærerstyrt strukturering og elevstyrt utforskning er krevende å få til.

Vurdering i tverrfaglig arbeid – noen dilemmaer

To av skolene gjorde et bevisst valg om å unngå underveis- og sluttvurdering. Undervisningsopplegg knyttet til de tverrfaglige temaene ble av flere lærere sett på som en mulighet til å vektlegge prosess, kreativitet og samhørighet framfor skoleprestasjoner. Lærerne peker imidlertid på en rekke dilemmaer ved å ikke inkludere karakterbasert vurdering, slik som lavere innsats og større variasjon i faglig kvalitet på elevenes sluttprodukter.

Med utgangspunkt i tidligere erfaringer med tverrfaglige prosjekter, valgte lærerne på den tredje skolen å legge opp til underveisvurdering og karakterbasert sluttvurdering. Hovedbegrunnelsen var at det legges ned mye tid og arbeidsinnsats i slike tverrfaglige prosjekter, og at vurdering bidrar til at elevene legger ned større innsats. Likevel fremkom

det også her utfordringer knyttet til vurdering. I undervisningsopplegget jobbet elevene i grupper, og lærerne så flere dilemmaer. Slike dilemmaer ble synlige blant annet i forholdet mellom gruppebasert og individuell vurdering, og at lærerne i enkeltfagene som inngikk i det tverrfaglige undervisningsopplegget vektla ulike vurderingsformer.

Våre analyser får fram noen av vurderingsdilemmaene lærere står overfor i tverrfaglige undervisningsopplegg. For eksempel bør det tenkes gjennom i hvilken grad vurdering skal skje i eller på tvers av fagene, hvordan tilrettelegge for vurdering i undervisning som berører elevenes personlige erfaringer og livsverden, og det å utvikle vurderingspraksiser som både støtter opp under elevsamarbeid og samtidig ivaretar enkeltelevers behov for veiledet støtte og tilbakemelding.

NOEN RÅD I ARBEIDET MED DE TVERRFAGLIGE TEMAENE

Lærere:

- Inviter elevene til å dele hverdagserfaringer, ideer og interesser i læringsaktiviteter og helklasse-samtaler, og hjelp elevene til å forstå at dette er ressurser som kan sees i sammenheng med faglig kunnskap og fagenes perspektiver.
- Hjelp elevene til å heve blikket fra individuelle og lokale tiltak og løsninger på samfunnsutfordringer i retning av politiske og strukturelle tiltak de kan diskutere og utforske.
- Test ut ulike måter å strukturere og støtte elevenes arbeid. Utforskende og omfattende undervisningsopplegg som tematiserer komplekse samfunnsutfordringer, fordrer en balansegang mellom lærerstyring og elevmedvirkning.

Profesjonsfelleskapet:

- Prioriter tid til å utvikle et fagspråk og felles tolkninger av temaer og begreper i læreplanverket som har betydning for deres arbeid med undervisning om de tverrfaglige temaene.
- Diskuter ulike former for tverrfaglighet, og hvordan de ulike fagenes perspektiver, begreper og metoder, samlet og hver for seg, kan bidra til å belyse sentrale spørsmål og perspektiver på samfunnsutfordringer i fokus.
- Diskuter elevvurdering i tverrfaglig arbeid, og hvordan legge til rette for gode vurderingspraksiser som både ivaretar enkeltfagene og en tverrfaglig tilnærming til samfunnsutfordringene.

Skoleledelse:

- Vis at tverrfaglig arbeid verdsettes og prioriteres. Forankring i skoleledelsen er viktig for utvikling av god tverrfaglig undervisning.
- Synliggjør krav og forventning om tverrfaglig arbeid, men gi også handlingsrom til profesjonsfelleskapet og anerkjenn lærernes autonomi og pedagogiske kompetanse.
- Sett av tid og ressurser til planlegging, gjennomføring og etterarbeid, slik at arbeidsplaner gir rom for felles planlegging og utvikling av undervisningsopplegg på tvers av fag, og at lærere i perioder har mulighet til å undervise sammen.
- Anerkjenn at utvikling av gode tverrfaglige undervisningspraksiser er krevende. Legg til rette for en utforskende og åpen tilnærming, der både muligheter og utfordringer ved tverrfaglige undervisningsopplegg blir undersøkt og diskutert.

TEMAER EVA2020 VIL FORFØLGE VIDERE

I denne rapporten har vi fokusert på læreres planlegging og gjennomføring av undervisning om tverrfaglige tema. I neste delrapport vil vi rapportere på data samlet inn i de tre siste casestudiene i EVA2020, som gjennomføres høst 2023 og vår 2024. Vi vil da rette søkelyset mot elevrollen og elevers læringsprosesser og kompetanseutvikling i undervisning om de tre tverrfaglige temaene.

UNIVERSITETET I OSLO

2023

